

Τ Ρ Ι Θ Ε Κ Τ Η

1. ΕΝΑΡΞΗ

«Εύλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς...»

2. ΟΜΑΔΑ ΑΝΤΙΦΩΝΟΥ Α'

α) Εἰρηνικά β) Εὐχή: «Ὁ Θεός, ὁ ἐπὶ τῶν χερουβὶμ καθεζόμενος...»

γ) Ψαλμός (κδ') «Πρὸς σέ, Κύριε, ἤρα τὴν ψυχὴν μου...», ψαλλόμενος ἀντιφωνικά μέ ἐφύμνιο «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου».

3. ΟΜΑΔΑ ΑΝΤΙΦΩΝΟΥ Β'

α) μικρὴ συναπτὴ β) Εὐχή: «Δεόμεθά σου, Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν...»

β) Ψαλμός (στ') «Κύριος φωτισμὸς μου καὶ σωτὴρ μου...», μέ ἐφύμνιο «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ...».

4. ΟΜΑΔΑ ΑΝΤΙΦΩΝΟΥ Γ'

α) μικρὴ συναπτὴ β) Εὐχή: «Κύριε ὁ Θεός ὁ Παντοκράτωρ ...»

γ) Ψαλμός ρ': «Ἐλεος καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι, Κύριε», μέ ἐφύμνιο «Ἀλληλούϊα».

5. ΕΙΣΟΔΟΣ

6. ΤΡΙΣΑΓΙΟ

Μικρὴ συναπτὴ, εὐχή, τροπάριο τῆς προφητείας

7. ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ

Προκείμενο, προφητεία, προκείμενο

8. ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΤΕΝΗΣ

Ἐκτενής, εὐχή ἐκτενοῦς «Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, τὴν ἐκτενὴ ταύτην ἱκεσίαν...»

9. ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΑΤΗΧΟΥΜΕΝΩΝ

Τὰ κατηχούμενα, εὐχή: «Κύριε Παντοκράτωρ καὶ φιλόανθρωπε», ἀπόλυση κατηχουμένων

10. Τὰ διπλοκατηχούμενα αἰτήματα γιὰ τοὺς φωτιζομένους, εὐχή ὑπὲρ τῶν πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα εὐτρεπιζομένων

11. ΔΕΗΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ

«Ὅσοι πιστοί...» κ.λπ. Α' Εὐχή, Β' Εὐχή.

12. ΠΛΗΡΩΤΙΚΑ ΑΙΤΗΣΕΙΣ

13. Μεγάλη εὐχή ἀπολύσεως

«Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ φιλόνητος...»

14. ΚΕΦΑΛΟΚΛΙΣΙΑ-ΑΠΟΛΥΣΗ

Τριθέκτη (ἀσματική ἀκολουθία Μεγ. Τεσσαρακοστῆς)

- Τριθέκτη, Τριτοέκτη, Τριτέκτη. Λέγεται ἔτσι γιατί ἐτελεῖτο μεταξύ τῆς τρίτης καὶ ἔκτης Ὡρας
- Μαρτυρίες ἔχουμε ἀπὸ τὸν Συμεὼν Θεσσαλονίκης. Στὸ Βαρβερινὸ κώδικα (Η΄ αἰῶνα) καὶ σὲ ὠρισμένα Σιναϊτικὰ χειρόγραφα βρίσκονται οἱ εὐχές τῆς ἀκολουθίας. Στὸ ἀσματικὸ Τυπικὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας Κων/πόλεως πού ὑπάρχει σὲ δύο χειρόγραφα, Τ. Σταυροῦ 40 καὶ Πάτμου 266 (Ι΄ αἰῶνα), ὑπάρχουν τὰ κινητὰ κυρίως μέρη
- Ἐτελεῖτο τῆ Μεγ. Τεσσαρακοστῆ, τὶς ἡμέρες πού δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας, ἀπὸ Δευτέρα-Παρασκευή, κάθε Ἐβδομάδα Τετάρτη καὶ Παρασκευή τῆς Τυροφάγου, καὶ τὶς πέντε πρῶτες μέρες τῆς Μ. Ἐβδομάδας, μέχρι Μεγ. Παρασκευή. Στὴ Θεσσαλονίκη ἐτελεῖτο μέχρι τὴν κοίμηση τοῦ Συμεὼν Θεσσαλονίκης (1429)
- Εἶναι ὑποκατάστατο τῆς θείας Λειτουργίας, χωρὶς ὅμως προσφορά δώρων καὶ τέλεση τοῦ μυστηρίου. Μοιάζει μόνο μὲ τὸ πρῶτο μέρος τῆς θείας Λειτουργίας. *«Ἐπενόηθη τοῖς ἀρχαίοις πατράσι διὰ τὸ μὴ τελείαν Λειτουργίαν ἐν τῇ ἁγίᾳ γίνεσθαι τεσσαρακοστῆ»*
«Τὸν τύπον ἀποσώζει τῆς καθολικῆς μεγάλης ἱερᾶς Λειτουργίας ἄχρι καὶ τῆς μεγάλης εἰσόδου»
- Τὸ θέμα πού κυριαρχεῖ στοὺς Ψαλμούς, τὰ τροπάρια καὶ τὶς εὐχές εἶναι ἡ σταύρωση. Γι'αὐτὸ καὶ οἱ ἱερεῖς ἐνδύονται πορφυρὰ ἄμφια καὶ ἡ εἴσοδος πού γινόταν *«ἄνευ φώτων»*, δήλωνε συμβολικὰ τὴν *«ἀπαγωγή»* καὶ τὸν *«ἐλκυσμό»* τοῦ Χριστοῦ στὸ Σταυρὸ
- Σχέση μὲ τὴ θεία Λειτουργία ὡς πρὸς τὴ δομὴ (ἀντίφωνα, εἴσοδος, ἀντί τρισαγίου, τροπάριο προφητείας, ἀνάγνωσμα, εὐχές κατηχουμένων, φωτιζομένων, πιστῶν)

ΠΑΝΝΥΧΙΔΑ

1. ΕΝΑΡΞΗ

Γίνεται θυμίαση σ'ὄλο τό ναό ἀπό τόν ἱερέα. Ὁ διάκονος προπορεύεται μέ λαμπάδα.
«*Εὐλόγημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς. . .*»

Ψαλμός 90^{ος} «*Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου...*» - ψάλλεται ἀντιφωνικά μέ ἐφύμνιο
«**Φύλαξόν με, Κύριε**».

2. ΟΜΑΔΑ ΑΝΤΙΦΩΝΟΥ Α'

α) Εἰρηνικά, β) Εὐχή ἀντιφώνου: «*Οἱ κατά τόν καιρόν τῆς ἡμέρας...*», γ) Τό Α' ἀντίφωνο:
ψαλμός 119 «*Πρός Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα...*» μέ ἐφύμνιο «**Ὡς οἰκτίρμων,
Κύριε, σπλαγχνίσθητι ἐπί τόν λαόν σου...**».

3. ΟΜΑΔΑ ΑΝΤΙΦΩΝΟΥ Β'

α) Μικρή συναπτή, β) Εὐχή ἀντιφώνου: «*Σὲ τὸ αἶδιον καὶ ἀνέσπερον φῶς, ὁ Θεὸς ἡμῶν...*»,
γ) Τό Β' ἀντίφωνο: Ψαλμός 120 «*Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη...*», μέ ἐφύμνιο «**Τῆς
εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην ἀνοιξον ἡμῖν...**»

4. ΟΜΑΔΑ ΑΝΤΙΦΩΝΟΥ Γ'

α) Μικρή συναπτή, β) Εὐχή ἀντιφώνου: «*Ὁ τὴν ἄυπνον καὶ ἀκατάπαυστον δοξολογίαν...*»,
γ) Τό Γ' ἀντίφωνο: Ψαλμός 121 «*Εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι...*», μέ ἐφύμνιο
«**Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς...**». Μέ τό Γ' ἀντίφωνο ἐπισυνάπτεται ὁ 50^{ος} Ψαλμός
«*Ἐλέησόν με, ὁ Θεός...*», μέ ἐφύμνιο «**Ἐλεήμων Κύριε, ἐλέησόν με**». Ἐδῶ γίνεται θυμίαση

5. ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

α) Τό α' προκείμενο κινητό, β) Τό β' προκείμενο σταθερό «*Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τόν
Κύριον*», γ) ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου

6. «Η ΑΣΩΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΣ»

**7. ΤΟ «ΚΥΡΙΕ ΕΛΕΗΣΟΝ» ΚΑΙ Η ΕΥΧΗ ΑΠΟΛΥΣΕΩΣ «Δέσποτα Παντοκράτορ,
ἀκατάληπτε...»**

8. ΚΕΦΑΛΟΚΛΙΣΙΑ - ΑΠΟΛΥΣΗ

Παννυχίδα: Βασικές Παρατηρήσεις

Εἶναι ἀσματική ἀκολουθία, ψαλλόμενη ἐσπέρας, ὅπως σήμερα οἱ Χαιρετισμοί ἢ ὁ Ὅρθρος τῶν ἡμερῶν τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος ἐν εἴδει μικρᾶς ἀγρυπνίας. Ἡ κανονικὴ τῆς θέσεως ἦταν περὶ τὴν δ' ὥρα τῆς ἡμέρας, τίς πρῶτες δηλαδὴ μεταμεσημβρινές ὥρες.

Ἡ μοναχικὴ ἀγρυπνία ἀποτελεῖται ἀπὸ τῆς σύνθεσης ὅλων τῶν νυκτερινῶν ἀκολουθιῶν (Ἀπόδειπνο-Μέγας Ἑσπερινός, Ὅρθρος Α' Ὁρα - θεία Λειτουργία). Εἶναι προσευχὴ καὶ ἄσκηση κατὰ μίμησιν τῆς ἀκατάπαυστης ἀγγελικῆς-οὐράνιας δοξολογίας τοῦ

Τριαδικού Θεού. Είναι όλονύκτιο πανηγύρι πού διαμορφώνει ένα άλλο ήθος και δίνει τό μέτρο τῆς ἐν Χριστῷ καταξίωσης και μεταμόρφωσης τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου. Είναι ἡ διανυκτέρευση «ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ» (Λουκ. 6,12).

Εἶναι συνδεδεμένη μέ τήν κατανυκτική περίοδο τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς ἀλλά και μέ τό ἐορταστικό περιεχόμενο μεγάλων ἐορτῶν ὅπως π.χ. τοῦ Πάσχα. Στήν ἀρχαία ἐποχή, κατά μαρτυρία Συμεών Θεσσαλονίκης, ἐτελεῖτο κάθε βράδυ στίς ἐνορίες (Βλ. Βαρβερινός κώδικας 336 ὅπου ὑπάρχουν οἱ Εὐχές). Ἀργότερα περιορίστηκε στήν Μεγ. Τεσσαρακοστή. Κατά τό Τυπικό τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας (ΧΦ. Τ. Σταυροῦ 4 και Πάτμου 266 1' αἰώνα) ἐτελεῖτο ὠρισμένες ἐορτές τοῦ ἔτους, τήν Α' ἐβδομάδα τῶν νηστειῶν και τή Μεγ. Ἐβδομάδα. Κατά τό Τυπικό τῆς Ἀναστάσεως ἐτελεῖτο Μεγ. Δευτέρα, Μεγ. Τρίτη, Μεγ. Τετάρτη (Παπαδοπούλου Κεραμέως, *Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμητικῆς Σταχυολογίας*, Τ.Β', Πετρούπολις 1894). Κατά τό Τυπικό τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης (Συμεών) μόνο κατά την Α' Ἐβδομάδα τῶν Νηστειῶν. Ὁ Συμεών δίνει πλήρη περιγραφή τῆς παννυχίδας τῆς Α' Ἐβδομάδας τῶν Νηστειῶν.

Σχέση τῆς μέ τό ἀπόδειπνο: Ἔχει κοινά στοιχεῖα μέ τό μοναχικό ἀπόδειπνο στή θέση τοῦ ὁποίου και ἐτελεῖτο. Εἶναι κοινές και ὡς πρός τό θέμα, διότι ἡ ἀσματική παννυχίδα εἶναι ἕνα εἶδος ἀσματικοῦ ἀποδείπνου. Ἐτελεῖτο δηλαδή μετά τό δεῖπνο ὡς εὐχαριστία γιά τή διέλευση τῆς ἡμέρας και δέηση γιά τήν παροχή τῆς θείας προστασίας κατά τήν ἐπερχόμενη νύκτα. Κοινά λειτουργικά στοιχεῖα εἶναι ὁ ἐναρκτήριο ψαλμός «ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου...» πού ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Μεγ. Βασιλείου συνδεόταν μέ τό Ἀπόδειπνο και μιᾶ γιά τή σκέπη τοῦ Θεοῦ πού φυλάσσει τόν ἄνθρωπο ἀπό νυκτερινούς κινδύνους. Ὁ ἀρχαῖος ὕμνος ἐνδεκασύλλαβος, «*Ἡ ἀσώματος φύσις*» εἶναι κοινός. Ψαλλόταν συναπτά μέ τό «*Κύριε ἐλέησον*».

Τά ἀντίφωνα εἶναι ψαλμοί ἀπό τά λεγόμενα «*Πρός Κύριον...*» μέ ἐφύμνια κατανυκτικά τροπάρια.

Σχέση τῆς μέ τόν ὄρθρο: Ὅταν περιέπεσε σέ ἀχρηστία ἡ ἀσματική παννυχίδα, ἕνα μέρος τῆς ἐνσωματώθηκε στόν Ὄρθρο. Π.χ. τό διπλό προκείμενο: Τό κινητό πού ἐναλλάσσεται κατά Κυριακή και ἐορτή και τό σταθερό «*πᾶσα πνοή...*» (ψαλμ.150,6) πού ψάλλεται μετά τήν ἐκφώνηση «*Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ Θεός ἡμῶν...*». Ἐπίσης τό Εὐαγγέλιο ἔχει ἀσματική προέλευση.

Οἱ εὐχές ἀναφέρονται στό θέμα τῆς νυκτερινῆς δοξολογίας και ἀποδίδονται στό Γερμανό Πατρ. Κων/πόλεως τόν Α' (715-730). Χαρακτηρίζονται ἀπό τόν Συμεών ὡς «*θαυμάσιαι ἐξαιρέτως*».

Σχετικά μέ τό νόημα και τό σκοπό τῆς ἀκολουθίας τό Τυπικό τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας γράφει. «*Δεῖ δέ εἰδέναι ὅτι δι' ὅλης τῆς Ἐβδομάδος αἱ συνήθεις πάννουχοι στάσεις ἐπιτελοῦνται ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπέρ λύτρου και ἀφέσεως τῶν ἡμετέρων πλημελλημάτων, ὅπως Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν λυτρώσῃται ἡμᾶς τῆς μελλούσης κρίσεως*».

ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Σχεδιάγραμμα συνήθους Έορταστικοῦ Έσπερινοῦ

1. ΕΝΑΡΞΗ. «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε...»
2. Ο ΠΡΟΟΙΜΙΑΚΟΣ (ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ΄) «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον...»
3. ΕΥΧΕΣ ΤΟΥ ΛΥΧΝΙΚΟΥ (ζ΄)
4. ΤΑ ΕΙΡΗΝΙΚΑ
5. ΣΤΙΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ
6. Η ΜΙΚΡΑ ΣΥΝΑΠΤΗ
7. ΟΙ ΨΑΛΜΟΙ ΤΟΥ ΛΥΧΝΙΚΟΥ («Κύριε ἐκέκραξα...» κ.λπ.) ΣΤΙΧΗΡΑ
8. Η ΕΙΣΟΔΟΣ (Εὐχή -... «φῶς ἰλαρόν»)
9. ΤΟ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟ
10. ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
11. Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΤΕΝΗΣ –ΕΥΧΗ ΕΚΤΕΝΟΥΣ
12. «ΚΑΤΑΞΙΩΣΟΝ»
13. ΠΛΗΡΩΤΙΚΑ
14. ΚΕΦΑΛΟΚΛΙΣΙΑ – ΕΥΧΗ ΚΕΦΑΛΟΚΛΙΣΙΑΣ
15. ΤΑ ΑΠΟΣΤΙΧΑ
16. «ΝΥΝ ΑΠΟΛΥΕΙΣ» -ΤΡΙΣΑΓΙΟΝ-ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ
17. ΑΠΟΛΥΣΗ

ΛΙΤΗ στὸν ΜΕΓΑ ΕΣΠΕΡΙΝΟ

ΑΡΤΟΚΛΑΣΙΑ στὸν ΜΕΓΑ ΕΣΠΕΡΙΝΟ

Έσπερινός

- Ὄνομάζεται ἔτσι γιατί τελεῖται τὴν Ἑσπέρα – «περὶ τὴν ἡλίου δύσιν» (συμπίπτει μὲ τὴν Ἄφή τῶν λύχνων, «λυχνικό»)
- Ὡς προσευχὴ τῆς ἡμέρας εἶναι παγκόσμιο φαινόμενο ὡς εὐχαριστία καὶ ἰκεσία στό Θεό.
- Στὴν ἰουδαϊκὴ λατρεία τὴν ὥρα αὐτὴ ὑπῆρχε θυσία ἑσπερινὴ στό ναό
- Μαρτυροῦνται ἀπό τίς Πράξεις ἑσπερινές συνάξεις - συνδεδεμένες με τίς ἀγάπες
- Μαρτυρίες στὴν Ἀρχαία Ἐκκλησία: Ἀποστολικὴ Παράδοση, Ἀποστολικές Διαταγές, Μέγας Βασίλειος, Αἰθερία, Ἀμβρόσιος
- Διακρίνεται: α) συνήθης ἑορταστικός β) μικρός γ) μέγας

Κύρια στοιχεῖα τῆς τάξης τοῦ Έσπερινοῦ καὶ βασικά θεολογικά μηνύματα

- **Προοιμιακός** «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον...» (Ψαλ. 103). Εἶναι τό προοίμιο τοῦ Έσπερινοῦ καὶ ὅλης τῆς νυχθημέρου ἀκολουθίας. Ἐπελέγη λόγω τῆς φράσης· «ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ...». Σχετίζεται μὲ τό δημιουργικὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Τονίζεται τό στοιχεῖο τῆς κοσμικῆς εὐχαριστίας, ἡ αἴσθησις τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ μέσα στὴ δημιουργία, ἡ κατάφασή της «ὡς καλῆς λίαν».
- **Στιχολογία τοῦ ψαλτηρίου:** 20 καθίσματα X τρεῖς στάσεις τό καθένα. Σέ κάθε Έσπερινό διαβάζεται ἓνα κάθισμα. Ἡ Κυριακὴ δέν ἔχει κάθισμα. Τὴν Τεσσαρακοστὴ σέ κάθε Έσπερινό στιχολογεῖται τό ΙΗ' κάθισμα (ὠδὲς ἀναβαθμῶν, ψαλμοὶ 119-135, Τά «Πρὸς Κύριον»).

- **Ψαλμοί λυχνικοῦ:** 140,141,129,116. Μέ τό «Κύριε ἐκέκραξα... Κατευθυνθήτω...» τονίζεται τό θέμα τῆς πτώσης, τῆς ἀμαρτίας, ὁ χωρισμός ἀπό τό Θεό.
- **Ἡ εἴσοδος** πού προῆλθε ἀπό τό ἀσματικό τυπικό συμβολίζει «τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐν σαρκί παρουσίαν ἐπὶ τοῦ κόσμου καὶ αὖθις ἐπιστροφήν πρὸς τὸν Πατέρα» (Μάρκος ὁ Εὐγενικός), «Πάντα τὰ τῆς Οἰκονομίας» (Συμεών Θεσσαλονίκης).
- **Ἐπιλύχνιος Εὐχαριστία:** «Φῶς ἰλαρόν...». Εἶναι ἡ «ἀρχαία φωνή», διὰ τῆς ὁποίας ὁ λαός ὑποδεχόταν τό ἑσπερινό φῶς. Ὑπενθυμίζεται ἐδῶ τό θέμα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο. Τό φῶς τοῦ Χριστοῦ φανερώνει ξανά τὴν ἀληθινὴ φύση τῶν πραγμάτων
- **Ἀναγνώσματα:** Εἶναι κυρίως παλαιοδιαθηκικά. Δύο ἀπὸ τὰ ἱστορικά βιβλία καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ σοφολογικά. Εἶναι περικοπές κατ'ἐκλογήν καὶ διαβάζονται στίς μεγάλες ἐορτές. Τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ ἓνα ἀπὸ τὴ Γένεση κι ἓνα ἀπὸ τίς Παροιμίες. Τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα ἓνα ἀπὸ τὴν Ἑξοδο κι ἓνα ἀπὸ τὸν Ἰώβ, κατὰ τό σύστημα τῆς συνεχοῦς λειτουργικῆς ἀνάγνωσης
- **Λιτή:** Παλαιότερη πράξη λιτανείας ὡς κατακλείδα τοῦ Ἑσπερινοῦ. «Λιτανεία δέ ἐστὶ παράκλησις πρὸς Θεόν καὶ ἰκεσία» (Συμεών Θεσσαλονίκης). Σήμερα, στίς μεγάλες μόνο γιορτές γίνεται λιτανεία ἀπὸ τὸν κυρίως ναό πρὸς τὸν ἑσωνάρθηκα, πού γι'αὐτό ἔλαβε τό ὄνομα «λιτή» καὶ συμβολίζει τὴ γῆ. Συνοδεύεται ἀπὸ ἰδιόμελα τροπάρια. Ἡ ψαλμωδία συμβολίζει «τὸ μὲν τὴν εἰς τὴν γῆν κάθοδον τοῦ Σωτῆρος, τὸ δὲ τὴν μετάνοιαν ἡμῶν» (Συμεών Θεσσαλονίκης)
- **Ἀπόστιχα:** Γιατί προτάσσονται στίχοι κατ'ἐκλογήν ἀπὸ ψαλμούς, ἀνάλογα μέ τό θέμα. Εἶναι τροπάρια τῆς λιτανείας, πού ἀπὸ ἓνα ἔγιναν τρία σέ κάθε ἦχο (24 σύνολο). Σήμερα, ὅταν γίνεται «λιτή», ψάλλονται κατὰ τὴν ἐπιστροφή αὐτῆς
- **«Νῦν ἀπόλυεις...».** Εἶναι ἡ ὠδή τοῦ Συμεών (Λουκ. 2, 29-32). Μπῆκε εἴτε διότι κατακλείει τὴν Παλαιὰ Διαθήκη τῆς ὁποίας εἰκόνα εἶναι ὁ Ἑσπερινός, εἴτε, πού εἶναι καὶ τό πιθανότερο, διότι συνδέεται μέ τὴν ἀπόλυση
- Μέ τὴν ὠδή αὐτὴ συνδέθηκαν καὶ τὰ τροπάρια, ἀπολυτικά, τῆς ὁποίας εἶναι καὶ στιχηρά
- Μέ τὴν ὠδή αὐτὴ στή συγκεκριμένη θέση τοῦ Ἑσπερινοῦ τονίζεται τό θέμα τοῦ τέλους. Εἶναι τό «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου», τῆς Κυριακῆς προσευχῆς. «Ἐκεῖνος μὲν ἀπόλυσιν αἰτεῖται τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς σαρκός, ἰδὼν Θεοῦ τό σωτήριον· ἡμεῖς δὲ ἀπόλυσιν ψυχῆς ἀπὸ τῶν παθῶν, καὶ τῶν παρά τοῦ ἐχθροῦ πειρασμῶν» (Συμεών Θεσσαλονίκης)

Ἄρτοκλασία

- Εἶναι ἡ εὐλόγησις τῶν ἄρτων καὶ τελεῖται κανονικά μόνο κατὰ τοὺς μετὰ παννυχίδος συνδεδεμένους μεγάλους Ἑσπερινούς τῶν ἐορτῶν
- Συνεστήθη κατὰ μίμηση τοῦ θαύματος τῆς πλήθυνσης τῶν πέντε ἄρτων στὴν ἔρημο (Ματθ. 14, 15-21), καὶ εἶναι ἐπιβίωσις τῶν ἀρχαίων ἀγαπῶν. Διασώζει τό ἀρχαῖο ὄνομα τῆς θείας Εὐχαριστίας «κλάσις τοῦ ἄρτου».
- Γίνεται «Διὰ τὸν κόπον τῆς ἀγρυπνίας». Στίς ἐνορίες ὑπέστη πολλές τροποποιήσεις

ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΟΡΘΟΣ

**Διάγραμμα αρχικής
μορφής**

α) 50^{ος} Ψαλμός

β) μία βιβλική ψδὴ

γ) κοντάκιο-οἶκος

δ) Η' καί Θ' ψδὴ

ε) φωταγωγικό

στ) Αἶνοι (ψαλμ.148,149,150)

ζ) Δοξολογία

η) Αιτήσεις

θ) ἀπόστιχα

ι) ἀπόλυση

ΕΝΑΡΞΗ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ (Ψαλμ.19,20-τροπάρια)

ΕΞΑΨΑΛΜΟΣ (ψαλμ. 3,37,62,87,102,142)

ΕΩΘΙΝΕΣ ΕΥΧΕΣ (12)

ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΑΠΤΗ-ΕΙΡΗΝΙΚΑ

"ΘΕΟΣ ΚΥΡΙΟΣ" (Ψαλμ. 117)-ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

ΣΤΙΧΟΛΟΓΙΑ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ

ΠΟΛΥΕΛΕΟΣ - ΕΚΛΟΓΗ - ΥΠΑΚΟΗ

ΑΝΑΒΑΘΜΟΙ

ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΑ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

50ος ΨΑΛΜΟΣ («Ἐλέησόν με ὁ Θεός...»)

ΣΤΙΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΩΔΩΝ-ΚΑΝΟΝΕΣ.

ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΟ-ΑΙΝΟΙ (Ψαλμ. 148,149,150)

ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ

ΕΚΤΕΝΗΣ

ΠΛΗΡΩΤΙΚΑ-ΑΙΤΗΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΟΚΛΙΣΙΑ-ΑΠΟΛΥΣΗ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- 1) Ποῖα ἡ σχέση τοῦ ἀρχαίου μοναχικοῦ Μεσονυχτικοῦ μέ τό πρῶτο μέρος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου, μέχρι δηλ. τῆ στιχολογία τοῦ ψαλτηρίου, (διασώζει δηλ. τήν ἀρχαία μορφή τοῦ Μεσονυχτικοῦ)

- 2) Ποῖα ἡ ἱστορία τοῦ ἑξαψάλμου
- 3) Ποῖα ἡ θέση τῶν δώδεκα εὐχῶν τοῦ Ὁρθρου καὶ πῶς ἀπὸ τὴν ἀσματική ἀκολουθία ἐντάχθηκαν στή μοναχική
- 4) Ποῖα ἡ θέση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς βασιλικῆς ἀκολουθίας
- 5) Ποῖα ἡ ἀρχική διάταξη τῆς ψαλμωδίας τῶν βιβλικῶν ὠδῶν
- 6) Ποῖα ἡ ἐξέλιξη τῆς ὑπακοῆς, προκειμένου, ἀναβαθμῶν, ἑξαποστειλαρίου κ.λπ.
- 7) Ποῖα ἡ θέση τοῦ ἑωθινοῦ Εὐαγγελίου
- 8) Ποῖα ἡ ἀρχική Ἱεροσολυμητική μορφή τοῦ μοναχικοῦ Ὁρθρου
- 9) Ποῖα ἀκριβῶς στοιχεῖα τῆς ἀσματικῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου εἰσῆλθαν στή μοναχική καὶ ἀντίστροφα, ποῖα στοιχεῖα τῆς μοναχικῆς εἰσῆλθαν στήν ἀσματική

Ἱστορικά καὶ θεολογικά στοιχεῖα τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου

- Ὁρθρος, ἑωθινή ἀκολουθία
- Ὁ Ὁρθρος ἔχει τίς ρίζες του στήν Ἰουδαϊκή λατρεία καὶ μαρτυρεῖται, ἀπὸ πηγές τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας- *«Ἴνα τί ὑπνεῖς, ψυχὴ, καὶ οὐκ εὐλογεῖ τὸν Θεὸν... ψάλλε καὶ γρηγόρησον ἐπὶ τὴν γρηγόρησιν αὐτοῦ»* (Ψαλμ. Σολομῶντα 3, 1-2). *«Ἐξανέστη ἐξ ὕπνου αὐτοῦ καὶ εὐλόγησε τῷ ὀνόματι Κυρίου...»* (Ψαλμ. Σολομῶντα 6,4). Ὑπάρχει σ' ὅλους τοὺς λειτουργικούς τύπους.
- **Θέμα του** εἶναι ἡ εὐχαριστία γιὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἔγερση, ὁ χαιρετισμὸς τῆς ἔλευσης τοῦ αἰσθητοῦ φωτός καὶ ἡ αἴτηση πρὸς εὐλογία τῶν ἀρχομένων ἔργων τῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου. Προσευχόμεστε γράφει ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης *«διὰ τὸ ἔρχεσθαι τὴν ἡμέραν, εἰς εὐχαριστίαν τοῦ παραγαγόντος τὸ φῶς καὶ διὰ τὸν λύσαντα τὸ σκότος τῆς πλάνης... ὅτι πάντα τε τῷ φωπὶ φωτισθέντα ἐδείχθη τὰ κτίσματα...»* (Συμεὼν Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, κεφ. 299). Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου θεωρεῖται ὡς προπαιδεία καὶ προετοιμασία γιὰ τὴν θεία Εὐχαριστία ὡς ἀναμονὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός τοῦ κόσμου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ὁρθρος ὡς ἐμπειρία τοῦ καιροῦ, ὡς ἀπαρχὴ πού μᾶς γεμίζει χαρὰ κι ἐλπίδα.
- Εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ δυσκολότερη ἀκολουθία: Τοῦτο ὠφεύλεται σὶς προσθῆκες, ἐπιδράσεις, ἐπαυξήσεις ἀπὸ ἄλλες ἀκολουθίες (ὅπως ἀπὸ Μεσονυκτικό, ἀσματική

παννουχίδα). Συνέβαλε επίσης ή εξέλιξη τής στιχολογίας τών ώδων καί ή ανάπτυξη τής ύμνογραφίας. Πρῶτα-πρῶτα ἄρχιζε ἀπο τόν 50^ο ψαλμό.

Βασικά στοιχεῖα τής τάξης τοῦ Ὁρθρου.

- **Βασιλική ἀκολουθία:** (Ψαλμοί 19, 20, τρία τροπάρια: «Σῶσον, Κύριε...», «Ὁ ὑψωθεῖς...», «Προστασία φοβερά...», αἴτηση: «ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεός...»). Παλαιότερα λεγόταν μόνο στά βασιλικά μοναστήρια. Θεωρεῖται ὡς «Τρισάγιον τής βασιλείας» ἢ «ἀντίφωνα τών βασιλέων». Σήμερα ὁλόκληρη ψάλλεται τή Μεγάλη Ἑβδομάδα. Στίς ἐνορίες παραλείπεται.
- **Σχέση μοναχικοῦ ὄρθρου καί ἀρχαίου μοναχικοῦ Μεσονυκτικοῦ:** Ὁ ὄρθρος μέχρι τή στιχολογία τοῦ ψαλτηρίου διασώζει τήν ἀρχαία μορφή τοῦ μεσονυκτικοῦ:
- **Ἐξάψαλμος** (Ψαλμοί 3, 37, 62, 87, 102, 142). Ἀπ' αὐτούς ὠρισμένοι (3, 87, 102, 142) μαρτυροῦνται ὡς ψαλμοί τοῦ μεσονυκτικοῦ σέ διάφορους λειτουργικούς τύπους (Χαλδαϊκό, Ἀρμενικό κᾶ). Ὁ Ἐξάψαλμος ἀποτελεῖται ἀπό δύο τριάδες πού χωρίζονται μέ τό «Δόξα Πατρί... Ἀλληλούια...». Οἱ ψαλμοί αὐτοί ἐτέθησαν ἐδῶ ὡς «προσευχῆς μέν ἅπαντες πεπληρωμένοι καί κατανύξεως». Οἱ εὐχές προέρχονται ἀπό τόν ἀσματικό ὄρθρο.
- **Τά Τριαδικά Τροπάρια** πού ψάλλονται τήν Μεγ. Τεσσαρακοστή μετά τό «Ἀλληλούϊα» ἀντί τοῦ «ὁ Θεός Κύριος» ἀναφέρονται στά θέματα τοῦ Μεσονυκτικοῦ (ἐγερση ἐκ τοῦ ὕπνου, ἐγρήγορση, ὑποδοχή τοῦ κριτοῦ).
- **Τό «Θεός Κύριος» - Ἀπολυτίκια:** Εἶναι δύο ἡμιστίχια τοῦ 117 ψαλμοῦ ἀντιστρόφως τεταγμένα (27α «Θεός Κύριος...», 26α «Εὐλογημένος...»). Ψάλλεται ὡς προκείμενο τοῦ 117^{ου} ψαλμοῦ. Ὡφείλεται ή ἐπιλογή του ἐδῶ στό ρῆμα «ἐπιφαίνειν» καί στό «ἐρχόμενος». Οἱ Συμεών Θεσσαλονίκης καί Μάρκος ὁ Εὐγενικός λέγουν πῶς ἀναφέρονται στήν ἐν νυκτί γέννηση καί ἐπιφάνεια τοῦ Χριστοῦ καί τήν ἐν νυκτί ἀναμενόμενη δεύτερη ἔλευσή Του, θέματα πάλι τής ἀκολουθίας τοῦ Μεσονυκτικοῦ.
- **Στιχουργία του ψαλτηρίου:** Στιχολογοῦνται τρία καθίσματα τή Μεγ. Τεσσαρακοστή καί δύο τίς ἄλλες ἡμέρες τοῦ ἔτους. Μεταξύ τής στιχολογίας παρεμβάλλονται τροπάρια καθίσματα. Στιχολογία ψαλτηρίου γίνεται καί στό Μεσονυκτικό.

Ἀσματικά στοιχεῖα στόν Ὁρθρο

- **Πολυέλεος** (Ψαλμοί 134 «Δοῦλοι Κύριον...», 135 «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ...», 136 «Ἐπί

τόν ποταμόν Βαβυλῶνος...», ὁ Θεομητορικός ψαλμός 44 «*Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου...*»). **Πολυέλεος** λέγεται διότι ἐπαναλαμβάνεται ἡ φράση τοῦ 135^{ου} ψαλμοῦ «*ὅτι εἰς τόν αἰῶνα τό ἔλεος αὐτοῦ*». Ἡ πανηγυρική ψαλμωδία, τό θυμίαμα δείχνουν πώς ἡ παρεμβολή αὐτή προέρχεται ἀπό τήν ἀσματική παννυχίδα (Τριαδικό ἀντίφωνο τῶν ψαλμῶν 134,135,136 μέ ἐφύμνιο τό «*Ἀλληλούια*»).

- **Ἡ ἐκλογή** εἶναι συλλογή ἐπίκαιρων στίχων ψαλμικῶν γιά κάθε γιορτή. Προέρχεται ἀπό τό ἀσματικό τυπικό.
- **Τά εὐλογητάρια** εἶναι στιχηρά τοῦ ἀμώμου (118^{ου} ψαλμοῦ). Λέγονται ἔτσι διότι προτάσσεται ὁ στίχος «*Εὐλογητός εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου*» (Ψαλμ. 118,12).
- **Ὑπακοή:** Ἡ ὀνομασία αὐτοῦ τοῦ τροπαρίου ὠφείλεται στόν καθ'ὑπακοήν τρόπο ψαλμωδίας του (πρῶτα ὁ ψάλτης, ἔπειτα ὁ λαός τό ἀκροτελεύτιο).
- **Ἀναβαθμοί:** Εἶναι ποιητικός σχολιασμός τῶν 15 ψαλμῶν, ὠδῶν τῶν ἀναβαθμῶν (ψαλμοί 119-133), πού εἶναι τό ΙΗ' κάθισμα τοῦ ψαλτηρίου, «*Τά πρὸς Κύριον*». Καί στά ἀντίφωνα τῆς ἀσματικῆς παννυχίδας ψάλλονται ψαλμοί ἀπό «*Τά πρὸς Κύριον*».
- **Ἀσματικά** στοιχεῖα εἶναι ἀκόμα τό Προκείμενο καί τό Εὐαγγέλιο πού ἡ ἀρχική θέση του πιθανόν ἦταν μετά τήν Θ' ὠδή, ὅπως στόν Ἀρμενικό Ὅρθρο, πρό ἢ μετά τούς Αἴνους, μετά τή δοξολογία. Τίς Κυριακές διαβάζονται ἀπό τά 11 Ἑωθινά ἀναστάσιμα καί τίς ἑορτές τά τῆς ἑορτῆς. Διαβάζεται σήμερα στό δεξιό μέρος τῆς ἀγίας Τραπέζης τοῦ ἱερέα φέροντος λευκά ἄμφια.
- **Στιχολογία τῶν ὠδῶν – Κανόνες:** Οἱ ὠδές τῆς Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης 1) Μωϋσῆ, 2) Μωϋσῆ, 3) Ἄννης, 4) Ἀββακούμ, 5) Ἡσαΐα, 6) Ἰωνᾶ, 7) Τριῶν παιδῶν (Ἑξ. 15, 1-19), (Δευτ.32, 1-43), (Α' Βασ. 2, 1-10), 8) Ὑμνος τριῶν παιδῶν, (Ἀββακ. 3,1-19), (Ἡσ. 26,9-20), (Ἰωνᾶ 2,3-10), (Δαν. 3,2-33), (Δαν. 3,34-65), 9) α) Θεοτόκου (Λουκ. 1, 46-55), β) Ζαχαρίου (Λουκ. 1, 68-79), ψάλλονταν μέ ἐφύμνια, ὅπως π.χ. ἡ ἐνάτη ὠδή μέ ἐφύμνιο «*Ταῖς πρεσβείαις...*».

Ἀπό τόν Θ' αἰῶνα κατά μίμηση τῶν ἐφυμνίων ἔγιναν καί ἄλλα τροπάρια προσόμοια τῶν πρώτων, πού ὀνομάστηκαν «*Εἴρμοι*». Ἐτσι ἔγιναν οἱ κανόνες, σειρά δηλαδή ἐγκωμιαστικῶν τροπαρίων σέ ἐννέα, ὀκτώ, τέσσερες, τρεῖς ἢ δύο ὠδές. Τά τροπάρια αὐτά προωρίζονταν νά ψάλλονται ὡς στιχηρά κατά τήν στιχολογία τῶν ὠδῶν. Αὐτό γίνεται σήμερα στά μοναστήρια. Σιγά-σιγά τό ὕμνογραφικό στοιχεῖο ὑπερίσχυσε τοῦ βιβλικοῦ καί οἱ κανόνες

ἄρχισαν νά ψάλλωνται αὐτοτελῶς. Ἔτσι διαιρέθηκαν κατὰ τόν τύπο τοῦ ψαλτηρίου σέ τρεῖς στάσεις: Α (Β) Γ-Δ', Ε', Στ', -Ζ, Η', Θ' μεταξύ τῶν ὁποίων μπῆκαν τά μεσώδια, καθίσματα μέν ἀπό Γ' ὠδῆς, κοντάκιο δέ ἀπό Στ'. **Οἱ Εἰρμοί** τῶν κανόνων ψάλλονταν στό μέσον τοῦ ναοῦ, ἀπό τούς δύο χορούς - ὡς «καταβασίες». **Συναξάρι** εἶναι σύντομοι βίοι τῶν ἁγίων πού διαβάζονται στίς συνάξεις.

- **Ἐξαποστειλάρια-φωταγωγικά:** Τά εξαποστειλάρια εἶναι 11 καί εἶναι ποιήματα Κων/νου τοῦ Προφυρογέννητου (I αἰώνας). Τά φωταγωγικά εἶναι ὀκτώ κατὰ τούς ὀκτώ ἤχους. Κάθε ἑορτή ἔχει τά δικά της εξαποστειλάρια καί φωταγωγικά. Σημαίνουν καί τονίζουν τό ἴδιο πράγμα, τήν ἀποστολή τοῦ φωτός· «Ἐξαποστειλάριον λέγεται διὰ τὸ ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, ὡς φωταγωγικὸν πρὸ τῶν αἰνῶν λεγόμενον».
- **Αἶνοι:** Τρεῖς τελευταῖοι ψαλμοὶ τοῦ ψαλτηρίου (148,149,150). Λέγονται ἔτσι ἀπὸ τήν ἀρχική λέξη «αἰνεῖται». Εἶναι ψαλμοὶ πρωῖνοὶ τῆς συναγωγῆς, παρουσιάζουν τήν κτίση νά ὑμνεῖ τό δημιουργό της.
- **Δοξολογία:** α) Κυριακῶν καί ἑορτῶν, μεγάλη. Ἀρχίζει μέ τό «δόξα σοι τῷ δείξαντι τό φῶς...» πού εἶναι τό τελευταῖο ἐφύμνιο τῶν αἰνῶν καί τελειώνει μέ τρισάγιο β) Μή ἑορτασίμων ἡμερῶν, μικρή. Ἀρχίζει μέ τό «Σοὶ δόξα πρέπει...» καί κατακλείεται μέ τό «Καταξίωσον», ὅπως στόν Ἑσπερινό. Περιέχει τό στοιχεῖο τῆς χαρᾶς γι'αὐτό πού ἔρχεται.
- Ἡ πορεία τῶν ἐπιμέρους λειτουργικῶν στοιχείων τοῦ Ὁρθρου εἶναι ἀπομίμηση τοῦ σκότους καί τῆς ἐμφάνισης τοῦ φωτός. Διαγράφει τήν πάλη τῆς νύκτας μέ τήν ἡμέρα μέχρι τήν τελική νίκη τῆς τελευταίας. Ἀρχίζει μέσα στό σκότος τῆς νύκτας μέ τήν θρηνητική ψαλμωδία τοῦ Ἐξαψάλμου· ὑψώνεται περισσότερο στή στιχολογία τοῦ ψαλτηρίου, καί τῶν κανόνων, καί φθάνει στό ἀποκορύφωμά του στούς αἶνους καί τή δοξολογία. Ἡ ψυχή τοῦ πιστοῦ, πού ἐπαίρει τά χέρια του πρὸς τό Θεό, φωτίζεται ἀπὸ τήν ἔλευση τοῦ αἰσθητοῦ καί τοῦ νοητοῦ φωτός, γιά νά φθάσει στήν ὥρα, πού ὁ κόσμος θά καταυγασθεῖ ἀπὸ τίς ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, γιά νά δοξολογήσει μαζί μέ τήν κτίση ὀλόκληρη τόν «Δείξαντα τό φῶς» (Βλ. Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, *Λογική Λατρεία*, Ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, 1984, σ. 261).

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΩΡΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ

Ώρα Α΄

Έναρξη (τρισάγιο)

Ψαλμοί 3. Οί 5^{ος}, 18^{ος}, 100^{ος}

Προεόρτιο Τροπάριο- Θεοτοκίο

Ίδιόμελα Τροπάρια

Άναγνώσματα 3

Τά λοιπά τῆς Ώρας («*Τά διαβήματά μου...*», Κοντάκιο, «*Ὁ ἐν παντί καιρῷ...*»)

Εὐχή τῆς Α΄ Ώρας.

Ώρα Γ΄

Δεῦτε προσκυνήσωμεν... (γ΄)

Ψαλμοί 3. Οί 32^{ος}, 35^{ος}, 50^{ος}

Τροπάριο- Θεοτοκίο

Ίδιόμελα Τροπάρια

Άναγνώσματα 3

Τά λοιπά τῆς Ώρας («*Κύριε ὁ Θεός εὐλογητός...*», Κοντάκιο, Εὐχή τῆς Γ΄ Ώρας. «*Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τήν σὴν εἰρήνην...*»)

Ώρα ΣΤ΄

Δεῦτε προσκυνήσωμεν... (γ΄)

Ψαλμοί 3. Οί 47^{ος}, 57^{ος}, 90^{ος}

Τροπάριο- Θεοτοκίο

Ίδιόμελα Τροπάρια

Άναγνώσματα 3

Τά λοιπά τῆς Ώρας («*Ταχύ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς...*», Κοντάκιο, Εὐχή τῆς ΣΤ΄ Ώρας. «*Θεέ καί Κύριε τῶν δυνάμεων...*»).

Ώρα Θ΄

Δεῦτε προσκυνήσωμεν... (γ΄)

Ψαλμοί 3: Οί 96^{ος}, 142^{ος}, 85^{ος}

Τροπάριο-Θεοτοκίο

Ίδιόμελα Τροπάρια

Άναγνώσματα 3

Τά λοιπά τῆς Ώρας («*Μή δὴ παραδώης ἡμᾶς εἰς τέλος...*», Κοντάκιο, Εὐχή τῆς Θ΄ Ώρας: «*Δέσποτα, Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ...*»).

Α. Τό νόημα τῶν καθ' ἡμέραν «μικρῶν Ὠρῶν».

Ὠρα Α', στίς 7 τό πρωί: Δέν ἔχει δικό της θέμα ἀλλά ἐπαναλαμβάνονται τά θέματα τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ Ὁρθρου, δηλ. ἡ ἔλευση τοῦ αἰσθητοῦ φωτός πού εἶναι εἰκόνα τοῦ νοητοῦ φωτός, τοῦ Χριστοῦ, καί ἐπιζητεῖται ἡ εὐλογία τῶν ἔργων τῆς ἡμέρας. Κατά τόν Συμεών Θεσσαλονίκης εἶναι δοξολογία πού «ὡς δῶρο τε μετά τοῦ ὄρθρου καί θυσίαν αἰνέσεως προσφέρεσθαι τῷ Θεῷ, καί ὅτι πάντα τῷ φωτί φωτισθέντα ἐδείχθη τά κτίσματα».

Ὠρα Γ' στίς 9 τό πρωί: Ἀναφέρεται στό γεγονός τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος στούς Ἀποστόλους την ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ. 2,15). Ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης μνημονεύει καί «Τὰ περὶ τοῦ δόλου τῶν Ἰουδαίων καί τῆς ἐπιβουλῆς τῆς εἰς Χριστόν» ἢ «καί ὅτι ἐν αὐτῇ ἡ κατά τοῦ Σωτῆρος ἀπόφασις γέγονε».

Ὠρα ΣΤ', στίς 12 τό μεσημέρι: Εἶναι ἀφιερωμένη στό διά τοῦ σταυροῦ πάθος τοῦ Κυρίου «διὰ τὸ μεσαίτατον τῆς ἡμέρας καί διὰ τὸ σταυρωθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν Κύριον καί τὸ γενέσθαι σκότος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν» (Συμεών Θεσσαλονίκης). Ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός προσθέτει «καί τὰς ἐν μεσημβρία τοῦ πονηροῦ καί ἐπιβούλου τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιθέσεις».

Ὠρα Θ', στίς 3 τό ἀπόγευμα: Εἶναι ἡ ὥρα τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου. «Περὶ δὲ ἐνάτην ὥραν, ὁ Ἰησοῦς κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκεν τὸ Πνεῦμα» (Ματθ. 27,46.50).

Ἡ Ἐκκλησία μέ τίς ἀκολουθίες τῶν Ὠρῶν μᾶς ἐνθαρρύνει νά ζήσουμε προσωπικά τά γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου. Στόχος τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῶν εἶναι «ὁ ἁγιασμός τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς μας καί τῶν ὥρῶν τοῦ βίου μας μέ τὴν ἀναφορά στὰ γεγονότα τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ, στή σωτηρία μας. Στό φῶς τὸ ἀληθινὸ πού ἔλαμψε στὸν κόσμον κατά τὴν ἐνανθρώπησή Του, στό πνεῦμα τὸ ἅγιον πού μᾶς ἀνεκαίνισε, στό σωτήριο σταυρὸ Του, στό λυτρωτικὸ Του θάνατο» (Ι. Μ. Φουντούλη, Λογικὴ Λατρεία, σελ. 285).

Τό σχεδιάγραμμα τής κάθε Ώρας είναι:

Τρισάγιο, «*Δεϋτε προσκυνήσωμεν...*» Τρεῖς ψαλμοί, Τροπάριο τής Ώρας ἢ Ἀπολυτίκιο, Θεοτοκίο, Στίχος ἢ Προκείμενο, Τρισάγιο, «*Κύριε ἐλέησον*» μ', ἀντί συναπτῆς, «*Ὁ ἐν παντί καιρῷ...*», «*Ὁ Θεός οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς...*», Εὐχή τής Ώρας.

B. Τό νόημα τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῆς Πεντηκοστῆς

- Οἱ Ώρες αὐτές ἀποτελοῦν καινοτομία διότι ἡ λειτουργική μας παράδοση γνωρίζει τρεῖς ἀκολουθίες Μεγάλων Ὁρῶν. Τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων καί τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων. Οἱ Ώρες τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς εἶναι παλαιότερες.
- Εἶναι δημιούργημα τοῦ Πρωτοπαῖ Ναυπλίου Νικολάου Μαλαξοῦ (ΙΣΤ' αἰώνα) καί τελοῦνται πάντοτε τήν προπαραμονή τῆς Πεντηκοστῆς.
- Ἡ δομή τους εἶναι ὅμοια μέ αὐτή τῶν ἀντιστοίχων «*Μεγάλων Ὁρῶν*». Κρατᾷ ὅμως ὀρισμένα στοιχεῖα ἀπό τίς συνηθισμένες Ώρες, ὅπως τόν Α' ψαλμό τῆς Α' Ώρας καί τόν Γ' γιά τίς ἄλλες τρεῖς, καθώς ἐπίσης τά Θεοτοκία καί τίς κατακλείουσες εὐχές. Ἔτσι παραβάλλονται ὡς δευτερεύοντα βεβαίως καί τά θέματα τῶν Ὁρῶν τῆς ἡμέρας.
- Κύριο θέμα τῶν Ὁρῶν αὐτῶν εἶναι τό γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς καί ἡ κάθοδος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Μέ αὐτό τό κριτήριο ἐπιλέγονται οἱ ψαλμοί, τά ἀναγνώσματα καί συντίθενται εἰδικά τροπάρια. Πρέπει ὅμως νά τονισθεῖ ὅτι ὁ Μαλαξός μιμήθηκε τήν τάξη τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων.
- Οἱ ἀκολουθίες τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς Πεντηκοστῆς ἀπό ἄποψη λειτουργικῆς σύνθεσης παρουσιάζουν κάποια πρωτοτυπία, πολύ ὅμως περιορισμένου βαθμοῦ. Δέν μπόρεσαν νά ἐπιζήσουν στή λειτουργική μας ζωή.

ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΤΕΤΡΑΩΡΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟ

(Συνδυασμός τῆς εικοσιτετράωρης ἀκολουθίας μέ τίς τακτές ἀκολουθίες τῆς ἡμέρας)

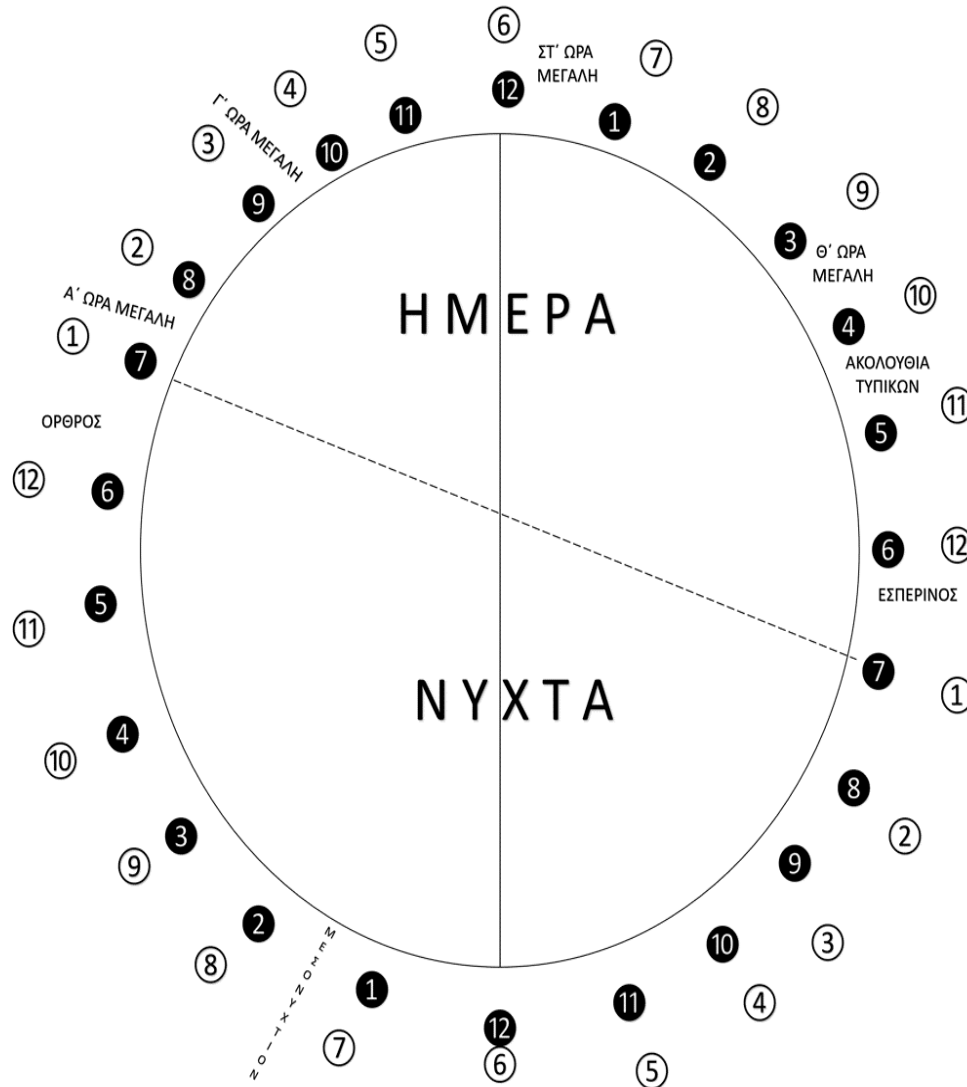
Ἡ Εἰκοσιτετράωρη ἀκοίμητη Ἀκολουθία (Δοξολογία)

Α΄. Ὑπάρχει στούς κώδικες Paris Nat.Gr.331 ΙΑ΄ αἰ., Λειμῶνος 215 ΙΒ΄ αἰ., Ε.Β.Α.15 ΙΒ΄ αἰ.

Β΄. Πατέρας τοῦ ἀκοίμητου λειτουργικοῦ τυπικοῦ εἶναι ὁ μοναχός Ἀλέξανδρος (5^{ος} αἰ.) στή μονή τῶν Ἀκοιμήτων Κων/πόλεως

Γ΄. Λέγεται ἀκοίμητος δοξολογία γιατί ὑπάρχει ἀκατάπαυστη ὕμνωδία μέ τή διαδοχική ἐναλλαγή τῶν 8 χορῶν τῆς μονῆς καί τή διαίρεση τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου σέ 24 ἐπί μέρους λειτουργικούς σταθμούς κατά τό μέτρο τῶν 24 ὥρῶν τοῦ νυχθημέρου

Δ΄. Στόχος τοῦ τυπικοῦ εἶναι ἡ ἐπιδίωξη τῆς τελειότητος, ἡ μίμηση τῶν ἀγγέλων, ἔτσι ὥστε να καταστεῖ μέ τή μνήμη τοῦ Θεοῦ: «Εὐχή... ὁ βίος ἅπας καί ὁμιλία πρός τόν Θεόν».

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ

ΗΜΕΡΑ

ΝΥΚΤΑ

- ΩΡΑ Α΄** 1. Τρισάγιο
2. Ψαλμοί
3. Τρισάγιο
4. Πιστεύω
5. Τροπάρια
6. Εὐχή

- ΩΔΗ Β΄** 1. Τρισάγιο
2. Ψαλμοί
3. Τρισάγιο
4. Τροπάρια
5. Εὐχή

- ΩΔΗ Γ΄** τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Δ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Ε΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ ΣΤ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Ζ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Η΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Θ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Ι΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ ΙΑ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ ΙΒ΄ τὸ ἴδιο

- ΩΡΑ Α΄** 1. Τρισάγιο
2. Ψαλμοί
3. Τρισάγιο
4. Τροπάρια
5. Εὐχή

- ΩΔΗ Β΄** τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Γ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Δ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Ε΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ ΣΤ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Ζ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Η΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Θ΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ Ι΄ τὸ ἴδιο
ΩΔΗ ΙΑ΄ τὸ ἴδιο

- ΩΔΗ ΙΒ΄** 1. Τρισάγιο
2. Ψαλμοί
3. Τρισάγιο
4. Τροπάρια
5. Εὐχή